

Анисава Милтенова (София, България)

КОМПИЛАЦИЯ С ИМЕТО НА ПСЕВДО-ЕВЛОГИЙ АЛЕКСАНДРИЙСКИ В СТАРОБЪЛГАРСКИ ПРЕВОД

Многократните преводи в славянските средновековни литератури са обект на интензивно проучване в последните две десетилетия и резултатите са изключително плодотворни – както за проследяване на взаимния обмен на преводни и оригинални текстове, така и за спецификата на лексикалните и граматичните характеристики на свидетелите. Може да се каже, че съществен напредък има в областта на паренетичната литература – както под формата на сборки от мъдри изречения, така и като антологии от извлечения от патристичните автори. Изследването се затруднява от факта, че съдържанието на флорилегиите¹ често има компилативен характер, съставено е от различни фрагменти, възхождащи към неустановени гръцки първообрази. Съпоставката на четенията в преписите позволява да се установят както наличието на повече от един превод, така и евентуални редакционни изменения в текстовете през десетилетията.

В настоящото съобщение са изложени наблюденията върху един кратък текст под заглавие: *Како по(д)баієтъ хр(с)тнѣннѣу нстѣн жнтнн нмѣтн. паує по законуу. жнвѣшнхъ; нач.: Аще оубо стѣнь нмы законѣ боу(д)щнхъ бл҃гынѣ; край: аще бо всн повелѣннѣмъ. хрѣнннѣннѣ заповѣдн. гдѣ рѣзлнчѣноє. н неповннѣноє н ѿлоученнѣ.* Целите на проучването са да се определи темата на откъса и как тя се интерпретира, да се проследи трансмисията на текста и неговият контекст. Откъсът ми е известен засега по пет преписа:

1. Препис в ръкопис № 382 (453) от сборката на Хилендарския манастир (= Хил. 382) от началото на XIV в., л. 18а–18б, пергамент, устав в две колони от една ръка; безюсов, преобладаващо едноеров правопис с черти на рашка школа. Книжното тяло, с многобройни липси², които накърняват

¹ Терминът се употребява според дефиницията на М. Ришар (Richard 1964: 486). Вж. и прегледа у Кузидова (Kuzidova 2003).

² Засега са известни три допълващи фрагмента, съхранявани в Русия: два в БРАН – Санкт Петербург (Дмитриевски 41, 6 л. и 13.7.1, 6 л.), и един в РГБ – Москва (Григорович № 19 (М 1702), 2 л.).

целостта на текстовете, е съставено от два отделни ръкописа (л. 1–197 и л. 198–259) със самостоятелна пагинация на тетрадите. Първият ръкопис съдържа сбирка от разнообразни ексерпти от съчинения на отци на Църквата (л. 1а–92б) и препис на първия *Симеонов сборник* (*Изборник от 1073 г.*, Син. 1043 от сбирката на ГИМ, Москва) (л. 92б–197)³. Вторият представлява препис на Симеоновия *Златоструй*. Изказано е мнение, че и двете части възхождат към български протограф от X в. Ръкописът е добре проучен и част от текстовете са издадени⁴.

2. Препис в ръкопис № 310 от сбирката на Румънската академия на науките (= РАН 310) от XVI в., л. 26а–27а; хартия, поуустав, влашки по произход; безюсов, двуеров непоследователен правопис (Panaitescu 2003: 55–58). Текстът на места е нечетлив. Заедно с № 382 и с пергаментен ръкопис № 72, XIV в., сръбски по произход, от същата сбирка (Panaitescu 1959: 87–88), възхожда към един и същи протограф с произход от Света гора, като съпоставка между трите ръкописа е направена от Г. Михаила (Михаила 1977; Михаила 1987). Тази част, в която се съдържа разглежданият откъс, е изгубена в № 72. Откъсът, включен в № 310, е описан от Йон Раду Мирча (Mircea 2005: 60)⁵. Той го идентифицира като фрагмент от съчинение на Евлогий Александрийски (581–608), назовано *За св. Троица и Въплъщението*, чийто гръцки първообраз е упоменат най-напред от К. Крумбахер (Krumbacher 1897: 60). Тази теза ще бъде разгледана по-долу.

3. Препис в ръкопис № 237 от сбирката на А. И. Хлудов, ГИМ, Москва (= Хлуд. 237), датиран ок. 1340–1350 г., л. 262б–263а, хартия, поуустав, дву-юсов, двуеров правопис (характерен за предевтимиевия период), български по произход⁶. Анализирани са подробно от редица изследователи (Радченко 1898; Сирку 1898: 484–487; Николова 1980: 36–37, 157–384; Николова,

³ Хипархетипът е характеризирани като възхождащ към първоначалното (еднотомно) състояние на *Изборника от 1073 г.* в проучване на Дж. Вруленд и У. Федер (Vrooland, Veder 2006).

⁴ Въведен е в научно обращение от В. М. Истрин (Истрин 1896), като го датира от XIII в. Същата датировка възприема Сава Хилендарец (Sava Chilandarec 1896). П. А. Лавров отнася ръкописа към края на XIII и началото на XIV в. (Лавров 1899) и установява, че ръкописът прилича по състав на *Изборника от 1073 г.* По-късно учените определят датировката на ръкописа на границата между XIII и XIV в. (Matejic 1976: 32 – определен е като *Patericon* и е датиран от XIV в.; Богдановић 1978: 150–151 (№ 382) – определен е като *Златоструй*; Иванова 1979: 57–59 – края на XIII и началото на XIV в.; Matejic, Thomas 1992: 499 – ръкописът е наречен *Златоструй*; Thomson 1993: 40, бел. 41, приема за по-обосновано да се отнесе към началото на XIV в.; Васильев 1984–1985: 135 – началото на XIV в.; Турилов, Мошкова 1999: 115, № 260 – първа третина на XIV в.; Милтенев 2013: 19–20 – първата третина на XIV в.).

⁵ Не са посочени други славянски преписи на съчинението.

⁶ Описание в: Попов 1872: 462–475; датиране в: Лихачев 1899: XCIX–CIII.

Йовчева, Попова, Тасева 1999: 80–81, № 74 и др.)⁷. Х. Миклас определя значението му въз основа на приписките на л. 576 – с името на книжовника Грубадин (вероятно основен писач), и на л. 2036 – на книжовника Фудул, като той отбелязва, че е превел две статии („главизни“) от гръцки на български, когато е бил „в Парория с братята“ (Миклас 1994). Повечето учени свързват възникването на ръкописа с времето на Григорий Синаит, а за съдържанието му изтъкват, че е създаден от по-стари преводи, но редактирани специално за този кодекс. М. Спасова анализира отново приписките в Хлудовия ръкопис и направи опит да пререша въпроса за локализацията му, за произхода и съдбата на състава (Спасова 2008; Спасова 2009).

4. Препис в ръкопис № 42 от сбирката на Австрийската национална библиотека, Виена (= Виен. 42), XIV в., л. 312а, пергамент, полуустав в две колони, безюсов, двуеров правопис. Ръкописът е изписан от книжовника Ратко, вероятно в манастира Зограф на Света гора, като е използван по-стар среднобългарски оригинал. Въведен е в палеославистиката от А. И. Яцимирски; съвременен описани е публикувано от Г. Биркфелнер (Яцимирский 1921: 154–157, № 117; Birkfellner 1975: 258–261); Х. Миклас е посветил специално изследване на близостта между Виен. 42 и Хлуд. 237, като очертава развоя на ръкописната традиция (Миклас 1977).

5. Препис в ръкопис № 26 от Народната библиотека на Сърбия, Белград (= Белгр. 26), от третата четвърт на XIV в., л. 324а–325а, полуустав, писан от сръбски книжовник с безюсов, двуеров правопис (Штавланин-Ђорђевић, Гроздановић-Пајић, Цернић 1986: 45–52); на места личи среднобългарски първообраз. Ръкописът е анализиран от Снежана Йелесиевич (Йелесијевић 2011–2012).

Според заглавието на разглеждания текст той е упътване на християнина за истинен живот, следващ „закона“, т.е. етичните правила, възприети в Източното православие. Текстът започва с цитат от *Послание към евреите* на апостол Павел (10:1), което е изтълкувано, за да се изясни какво е значението на понятието „закон“ и какво трябва да се случи с тези, които излизат извън свещените му граници. Авторът използва думата „сянка“ в смисъла, вложен от ап. Павел и в други негови послания (напр. Кол. 2:17), че Старият завет е предназначен да предрече всичко, което предстои да се прояви след идването на Христос в Новия завет⁸. Чрез алюзия от *Послание до Галатяни* (5:4) е казано, че престъпилите закона трябва да се отлъчат от

⁷ К. Радченко и П. Сирку посочват, че полууставното писмо напомня първия почерк от известния *Поп-Филипов сборник* от 1345 г.

⁸ Според Мойсеевия закон всички обреди и ритуали в Стария завет са прототип и загатване на Иисусовото първосвещеническо служение в небесната неръкотворна скиния (Евр. 8:5, 9:23–28). В Евр. 9:11 същата фраза се използва за първосвещеническото служение на Иисус Христос.

църквата, докато искрено се покаят. За нарушилия границите на закона е употребена метафората за заболялия, който трябва да възвърне съвършено своето здраве, за да бъде приет обратно. В следващия пасаж представата за тези, които са пренебрегнали границите на закона, е конкретизирана чрез позоваване на *Евангелие от Матей* (5:20) – това са книжниците и фарисеите: аще не боудеть аншьшн правда ваша. пауче н кннгоуни н фарисен. н пр(о)уага. Следва разгърнатата антитеза, в която се изброяват различията (н внж(д)ь мн различнннн н прѣмѣнннннннн) между формулирането на прегрешенията според Божиите заповеди в Стария завет и тяхната променена същност в Новия завет: (1) тамо р(у)е не оубннншн. з(д)ѣ же не рдзгнѣвакншн се на братъ свон. (2) тамо не съблюдншн. здѣ же не възрншн на похотѣнннн. (3) дрѣвле не похощешн селоу блнжнаго своего. ннѣ же продаж(д)ь нмѣнннннннн свое н даж(д)ь нннн(м). Християнинът е напътстван чрез добри дела и целомъдрие да достигне до небесното царство, като следва трудния и скръбен път през неговите тесни врата, през които ще преминат малцина. Както и в други подобни текстове са порицани обилното ядене, опиването, смехът и наслаждението, пристрастяването към светския живот и неспазването на Божиите заповеди. Специално място е отделено на несправедливите светски властители, които са характеризирани чрез цитатите от *Мат.* 23:24: тѣмъ же комаръ нсѣѣж(д)юще. н вельблюдъ пожнрюще и от *Мат.* 7:5: брѣвна въ шнню носеще. н сын соуучьць много пытающе не чоучьтъ, сами се осѣждат и не заслужават ответ и прошка. Те са предупредени, че този, който е установил закона, е един-единствен и ще съди всички. Тази част от текста има полемичен характер и може да се каже, че е насочена против еретиците (Pollmann 2001: 475–477, 481–482). В последния пасаж има предупреждение към монасите, които са длъжни да спазват Божиите заповеди, но наред с това то е отправено към целия народ. Изрично е казано, че в закона равно са приети всички – и глухи, и слепи, и миряни, които са покръстени и научени на закона; отправен е призив към неразбиращите и осъждащи на зли дела собствената си глава и развращаващи послушалите ги. Всички, които спазват заповедите, трябва да знаят кое е различаващото се от закона, това, което може да е оправдаемо, но както и достойното за отлъчване; текстът завършва без финална формула.

Изброените пет преписа съдържат два превода – А и Б, и една редакция. Взаимоотношението между тях се установява при колация на четенията и показва следното групиране – преписите в ръкописите Хил. 382 и РАН 310 се отнасят към превод А, а към превод Б – преписите в ръкописите Хлуд. 237 и Виен. 42. В превод Б текстът е означен с ρ̄л̄ε̄ в лявото маргинално поле като част от флорилегия. Преписът в ръкопис Белгр. 26 представлява редакционен вариант на превод Б, но в отделни четения се доближава до А.

І. Р а з л и к и т е между преписите добре личат при сравнението на цитатите от Свещеното писание, които са ключови за съдържанието на текста.

Превод А		Превод Б		Редакция на превод Б
Хил. 382	РАН 310	Хлуд. 137	Виен. 42	Белгр. 26
<i>Евр. 10:1</i> Аще оубо стѣнь стѣнь нмы законѣ боу(д)ѡнхъ бл҃гынь.	Аще оубо стѣнь нмы н законоу боудѣѡн(х) бл҃гынь. ⁹	аще збо стѣнь нмы законъ, бѣ(д)ѡн(х) благынь.	Аще оубо стѣнь нмы законъ, боу(д)ѡн(х) благынь.	Аще оубо нстѣн҃нымъ законъ бездѣ(д)ѡн(х) благынь.
<i>Мат. 5:20</i> аще не боудѣтъ лншьшн правда ваша. пауе н кннгоуни н фарисен. н пр(о)уаѣ.	аще не боудѣтъ лншьшн правда ваша. пауе кннгоуни н фарисен н проуаѣ.	аще не нзвѣдѣ(т) правда ваша пауе кннжннкъ н фарисен не внндѣ(т) въ цр(с)тво нб(с)ноѣ	аще не нзбоудѣ(т) правда ваша пауе кннжннкъ н фарисен, не внндѣ(т) въ цр(с)тво нб(с)ноѣ.	аще не боудѣтъ лншьшн правда ваша, пауе кннгоуи н фарисен. н ѣже потомъ.
<i>Мат. 23:24</i> тѣм҃же комарь нцѣж(д)юще. н вельблудь пожнрающе.	тѣм҃же комарь нцѣж(д)юще н вельбоудн пожнрающе.	тѣм҃же мѣшнца ѡцѣж(д)латъ, н вельжда (!) пожнраатъ.	тѣм҃же мѣшнце ѡцѣж(д)аютъ, н вельбоуда пожнрають.	тѣм҃же нцѣбл҃гаѣтъ авела. Сн же бл҃оуды пожнрають.
<i>Мат. 7:3–5</i> н брѣвна въ ѡуно носѣце. н сын соуучьць много пытאותе не чюють.	н брѣвна въ ѡуно носѣце. н соуучьць мно(г) питающе.	брѣвна въ ѡуно носѣце, н саучьца пытאותе. нечюаще.	брѣвна въ оуно носѣце, н соуучьца пытאותе. [н] не чююще.	н кладды въ оуно носѣце, н соуучьца мно(г) пнтають. нечююще.

Както се вижда по-горе, текстът започва с цитат, който представлява перикопа от *Евр. 10:1*; както в превод А, така и в Б той е идентичен и следва гръцкия текст: $\Sigma\kappa\acute{\iota}\alpha\nu\ \gamma\acute{\alpha}\rho\ \epsilon\chi\omega\nu\ \acute{\omicron}\ \nu\acute{o}\mu\omicron\varsigma\ \tau\acute{\omega}\nu\ \mu\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\nu\tau\omega\nu\ \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omega}\nu$. Преводът е самостоятелен, не е зависим от превода на *Апостола*, напр. *Слепченски апостол* (XII в.): Б[р]а(т) стѣнъ нмн закона грѣдѣѡнмъ благомъ не самъ ѡбразъ

⁹ В описанието на Йон Раду Мирча (Migsea 2005: 60) цитатът е предаден погрешно: Аще оубо стѣньнмн н законоу боудѣѡн(х) бл҃гынь телесе(м) волеѣе ѡлоуаѣше ѡ стѣн ѡграж(д)енїи коланцѣ(м) пасенна въ бл҃гтн дѣше волеѣе подѡбаѣтъ...

вещемъ (Ильинский 1912: 73). Същият стих във *Великите чети минеи* на Макарий (Успенски комплект) гласи: Сѣнь въ нмын законъ градѣщїи(м) блго(м) (Besters-Dilger 2014: 597 (780ab)). В Белгр. 26 цитатът е предаден погрешно, което може да се обясни с това, че преписвачът не е разпознал текста на *Послание към евреите*, нито е схванал смисъла на неговото тълкуване.

Вторият цитат от Матей (5:20) често се включва в паренетичната литература (грц.: λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἢ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.). В превод А се чете: аще не боудеть лншьшн правда ваша, а в превод Б: аще не нзбѣдѣ(т) правда ваша. Ранният превод с глагола лнхнѣтн (περισσεύειν, μὴ περισσεύσῃ) има паралел в *Изборника от 1073 г.*: н аще не лнхнеть правѣда ваша пауе кннѣгъннн н фдрнѣн, не вѣнндете въ цѣсарѣствнѣ нѣсноѣ (Симеонов сборник 1: 81625–26), докато превод Б следва евангелския превод, напр. *Мариинско евангелие*: Глѣ бо вамъ. ѣкѡ аще не нзбѣдѣть правда ваша пауе кннжннкѣ н фдрнсен. не нмате вѣннтн въ цр(с)тво не(с)ноѣ. (Jagić 1883: 11). Интересно е, че в редакцията в Белгр. 26 се пази превод А: аще не боудеть лншьшн правѣда ваша.

Третият цитат е съчетание от перикопи от два стиха от *Евангелие от Матей*, като текстът в превод Б следва лексиката на евангелския превод: *Мариинско евангелие*: Вождн слѣпнн. оцѣждаѣщѣн мышнѣ. а вельбѣдъ поглъштаѣще (Мат. 23:24); оставн н нзъмѣ сѣуецъ нз оуесе твоего. ѡ се брѣвѣно въ оцѣ твоемъ. лнцемѣре. ѡзын прѣвѣ брѣвѣно нз оуесе твоего. ѡ тогда оузырншн нзѣтн сѣуецъ нз оуесе братѣ твоего (Мат. 7:3–5). В превода в Хил. 382 и РАН 310 се е съхранила лексемата комаръ – комаръ нсцѣж(д)юще, която в ранните старобългарски преводи от Х в. се открива в *Псевдо-Методиевото Откровение за последните времена* (Thomson 1985; Йовчева, Тасева 1994) и в превода на *Пандектите на Никон Черногорец* (Срезневский 1876: 290; Срезневский 1893–1903 1: 1265): Комаръ нсцѣжающе, а вельблудъ пожнрающе. Текстът в Белгр. 26 е напълно погрешен: тѣм'же нсцѣлають авела. сн же блуды пожнрають. Интересно е, че лексемата брѣвно тук е заменена с кладда (δοκός, ἦ), характерна за други ранни паметници, напр. *Изборника от 1073 г.*: что видншн соуѣкъ въ оуесн брата своего. въ своемъ же оуесн кладды не разоумѣѣшн (Симеонов сборник 1: 211a23) нзвѣрѣзн кладоу прѣжде отъ оуесе своего. тѣгда оузырншн нзвѣрѣштн сѣуецъ отъ оуеса брата твоего (Симеонов сборник 1: 210г20).

Очевидно библейските цитати в превод Б са коригирани спрямо превод А тогава, когато книжовникът от XIV в. е сметнал, че те са предадени неточно. Редакцията в Белгр. 26, когато не предава повреден текст, се придържа към ранния превод.

II. Л и п с и в разглежданите преписи един спрямо друг не се установяват, нито допълнения, т.е. те предават един и същи текст в цялост. Разли-

чията вътре в група А и Б са минимални, рядко е видим опит на книжовника, преписал Виен. 42, да подобри протографа, с който е разполагал, напр. Хил. 382: н прѣстанете. не разоумѣюще н несоуж(д)ающе. на зло своен главѣ – Виен. 42: н прѣстанѣте неразоумно несоуж(д)ающе на злобоу глава (ж) свонмь.

Разночетенията в текста на превод А спрямо Б могат да се представят по следния начин:

1) Лексикални замени, които най-общо имат принадлежност към общия фонд на монашеската литература. Забележима е замяната при наречия: А колнцѣмь – Б колмн; А донелнже – Б дон'деже; А дрѣвле – Б онде; А нынѣ – Б zde; А тако – Б како. В Б се среща допълване на фразата с *яко* и с *якоже*. Замени се установяват при глаголи и глаголни форми, съществени за смисъла на текста: А подовати – Б достонт; А похотѣти – Б възж(д)елѣти; А дати – Б раздати; А вѣлѣсти – Б вѣнннн; А оукарѣюще (оукарѣати) – Б хѣлаще (хоуланнн); А оуклонннн – Б съврацати. Замяната на съществителни е по-рядка: А дѣланне – Б дѣланне; А попеуенне – Б раскаанне; А правда – Б оправданне; А ядь – Б пнтанне. Понякога съществителното е заменено с глаголна форма: А похотѣнне – Б *якоже* похотѣти; А ноуж(д)ьникъ – нѣдацин са; А наслаж(д)енне – Б наслаждати са. Замяна на прилагателни: А чнстѣншнн – Б праведнѣншнн; А неповнн'ное – Б невнновное; А множаншее – Б больша. Превод Б, от една страна, пази древното състояние на езика, но, от друга, се стреми към по-ясен езиков израз.

По-редки са замените на цели изрази: А *якоже* м'ноу мръснн – Б *якоже* е(с) лѣпо мръстн; А соудн всѣхъ – Б сѣд'н едннн; привлича внимание замяната на прѣваго жнтнѣ в А с чнстаго жн(т)нѣ, както и на вѣла(д)ающнн. чрѣн'цн в А с мръстн н чрѣн'цн.

2) Разместване в синтаксиса на фразата – с перифраза или с промяна на формите – се установява на малко места, но е показателно за подхода на преводачите, напр.: А колнцѣмь пауе ннѣ въ блг(д)тн дѣшею болецою. по(д)баати – Б колмн пауе ннѣ до(с)онтъ въ благодѣтн дѣше; А н за вбнлоую ядь. н пытне н смѣхъ – Б н за вѣлное пнтанне. н смѣ(х) н пнтне; А да всплачуут' се. да слышоутъ без' боазнн жнвоуцнн. н владдѣешн н *якы* въ властн нмоуцн наслаж(д)енне мнра – Б да слышѣ(т) *яко* н мръстн без' воазнн жнвѣще н, н *якы* подь властнѣ нмаще н, наслаждати са мнра; А несоуж(д)ающе н оукарѣающе аще гдѣ что мало – Б осѣж(д)ааще н хѣлаще. аще гдѣ малмн.

Особеностите на редакцията в Белгр. 26 са в две насоки – книжовникът е имал подръка протограф, близък до превод Б, като приликите с преписите от тази група са видими; наред с това са съхранени ясни следи, че той е сверявал на места текста с превод А. Последното личи както в предаването на библейските цитати, така и в някои отделни места от текста, напр. А н дрѣвле не похощешн селоу блнж'наго своего – Б онде, не възж(д)елѣешн села блнжнаго – е предадено в Белгр. 26 н дрѣвле. не вѣдѣлѣешн блнжнаго сн. Иновации в текста на Белгр. 26 се забелязват на следните места: А *яко*

за праз(д)но слово. слов(о) нн въз(д)атн – Б ъко н за празно слово въздатн ны є(с) слово – Белгр. 26 ъко н за празнословніе: слово въз(д)атн ны; А всн тьу'но прієхомь. вбл(д)ієшн н ҃р҃ьн'цн – Б възн тьуно прнахо(м). мнр'стн н ҃р҃ьн'цн – Белгр. 26 ъко в'сн равнопрієхомь мнр'сц'їн, н ҃р҃ьн'цн; А глоусн н сл'ѣпн ѿ мнр'скынхъ слышнтє н прозрнтє. – Б глоусн, н сл'ѣпн м(н)рослоужев'ннцн всн, слышнтє н прозрнтє. – Белгр. 26 глоусн, н сл'ѣпн м(н)рослоужев'ннцн вс'н. слышнтє н прозрнтє.

Съпоставката в контекст се вижда от следната таблица:

Превод А		Превод Б		Редакция на превод Б
Хил. 382	РАН 310	Хлуд. 137	Виен. 42	Белгр. 26
нст'ѣн жнтнн нм'ѣтн	нст'ѣе ж'їтне нм'ѣтн	нстнно жнтне нматн	не се чете	нстнн'н'ѣн жнтнє нм'ѣтн
колнц'ѣмь паучє н'нѡ въ блг(д)тн д'шєюволещю. по(д)баатъ	колнц'ѣ(м) паучє н'нѡ въ блг(д)атн д'шєю болецїеє по(д)обаєтъ	колнн паучє н'н'ѣ до(с)онтъ въ блгдо(д)ѣтн д'шєа	колнн паучє н'нѡ до(с)нтъ въ блг(д)тн д'шєю	колнц'ѣмь паучє н'нѡ въ блго(д)тн. д'шєю болецїеє до(с)нтъ
донеланже съ попеуєннїемь нстннннмь	донеланже с попеуєн'їемь нстннн(м)	дон'деже въ раскаи'нїе, нстнннмь	дон'деже въ раскаи'нїе, нстннн(м)	донел'ѣже въ раскаи'ннннє нстнн'ннмь
҃(с)т'ѣншааго жнтнѡ н д'ѣаннѡ больша оу на(с) тежеть х(с)ь	҃нст'ѣншаго ж'їтнѡ н д'ѣан'їа бо'л'шаго оу на(с) тежеть х̄с̄	правєдн'ѣнша жн(т)ѡ д'ѣан'їа болшнмн въ на(с) вьстазвєтъ х(с)ь	правєдн'ѣнша жнт'їа. н д'ѣан'їа болшнмн въ на(с) вьстєзозвєтъ х̄с̄	правєдн'ѣнша жнт'їа н д'ѣаннѡ, болше оу на(с) вьстєзозвєтъ х̄с̄.
внж(д)ь мн разлнчннє н пр'ѣм'ѣннєнє. тамо р(҃)є	внждь мн разлнчннє н пр'ѣмєнєнє. тамо р(҃)є	зрн разлнчннааго, н пр'ѣм'ѣннѡааго. ондє бо р(҃)є.	зрн разлнчннааг(о), н пр'ѣм'ѣн'нѡааго. ондє бо р(҃)є	Зрн разлнчннаго н вр'ѣмєн'нѡаго. ондє бо р(҃)є
зд'ѣ же не възрншн на похот'ѣннє	зд'ѣ же не възрншн на похот'ѣннє	здє же, нн възрншн ѡко єже по(х)т'ѣтн	здє же не възрншн ѡко єже похот'ѣтн	здє(ж) не възрншн ѡко же похот'ѣтн.
н др'ѣвлїе не похощєшн селоу блнж'нѡаго своєго	н др'ѣвлє не похощєшн селоу блнжнѡаго своєго	ондє, не възж(д) елдешн села блнжнааго	ондє, не възж(д) елдешн села блнжн'ѣго.	н дрєвлїе. не въздєл'ѣєшн блнжнѡаго сн

ннѣ же продажъ нмѣнне свое. н даж(д)ь ннщннмь	ннѣ же продаж(д)ь нмѣннѣ свое н даж(д)ь ннщн(м)	зде же, продаешн ж(д)е нманѣ н раз(д)ан нѣщѣмь	зде же, продаж(д)ь нманѣ н раз(д)ан ннщнмь	ннѣ же продаж(д)ь свое нмѣннѣ н раздан ннщнмь
да н ѣще множанше правдын	да н еше множаншее правдн	да аще болша онѣ(х), оправданѣа	да аще болша онѣ(х) вправданѣа	Да аще болша онѣхъ вправданнѣа
н ноуж'ннщн всхытетъ ѣ	н ноуж(д)ьннщн всхытетъ е	н нѣдащѣн са всхытатъ е	н ноудещѣн се всхытетъ ѣ	н ноудещен се всхытають ѣ
вльѣзють нѣщн въ нѣ. н тѣснн бо н скръбьн сн путь	вльѣзють нѣщѣн [...] кръбьны поуть	внѣдѣ(т) нѣщѣн въ нѣ. тѣснн бо н скръбьнн пѣ(т)	внндоу(т) нѣщѣн въ нѣ. тѣсннн бо н скръбьнн поу(т)	внндоу(т) нѣщѣн въ нѣе. тѣснь бо ѣ(с) н скръбьн пѣть
такъ не скръбьн н тѣснь	такъ не тѣснь нн н скръбьн	н како не тѣсенъ н скръбе(н)	н како не тѣсенъ н скръбе(н)	н како не тѣснь н скръбьн
ѣко за раз(д)но слово. слов(о) нн въз(д)атн	ѣко [...] въз(д)атн	ѣко н за разнн слово въздатн ны е(с) слово	ѣко н за разнн слово въз(д)атн ны ѣ(с) слово	ѣко н за разнословнѣ: слово въз(д)атн ны
н за вбнлоую ѣдѣ. н пытнѣ н смѣхъ	н за вбнлоую ѣдѣ. [...]	н за вбѣлное пнтанѣ. н смѣ(х) н пнтѣ	н за вбѣлное пнтанѣ, н смѣ(х) н пнтѣ	н за вбнлоую пнщоу. н смѣхы н пнтнѣ
да всплачють' се. да слышють без' боѣзнн жнвоушнн. н владѣашнн н ѣкы въ владстн нмоушн наслажд(д)еннѣ мнра	да слышетъ н да всплачють се без' боѣзны жнвоушен. н вбл(д)юшен н ѣко въ властн нмоуше наслажд(д)еннѣ мнра	да слышѣ(т) 8бо н мнрстѣн без боѣзнѣ жнвѣшен, н ѣкы подѣ владстѣа нмаше н, наслаждатн са мнра	да слыше(т) оубо н мнр'стѣн без боѣзнѣ жнвоушен, н ѣкы подѣ владстѣю нмоушен, наслажд(д)атн се мнра	да слышетъ мнр'стѣн, н без' боѣзнн жнвоушен. н ѣко подѣвластю нмоушен наслажд(д)атн се мнра
всоуж(д)ающе н оукарѣающе аще гдѣ что мало	всоуж(д)ающе н оукарѣающе. аще гдѣ что мало	осѣж(д)ающе н хѣлаше. аще гдѣ малымн	всоуж(д)ающе н хоулаше. аще гдѣ малымн	всоуж(д)ающе н хоулаше. аще гдѣ малы

СЪ ПР'ВААГО ЖНТНА ОУКЛОИИВШЕ СЕ	С' ПР'ВАГО ЖНТНА ОУКЛОИИВШЕ (С)	СЪ УНСТААГО ЖН(Т)А СЪВРАЦАШЖ (С)	СЪ УНСТАГО ЖНТ'А СЪВРАЦШШОУ СЕ	СЪ УНСТАГО ЖН(Т)А СЪВРАЦЕШЕ СЕ
ІАКОЖЕ М'НОУ МІРЬСЦН	ІАКОЖЕ М'НОУ МІРЬСЦН	ІАКОЖЕ Е(С) АЪПО МНРСТ'ІН	ІАКОЖЕ ІЕ(С) АЪПО МНРСТ'ІН	ІАКОЖЕ ІЕ(С) АЪПО МНР'СЦ'ІН
Н ІЕДННННЬ БЪ. Н ЗАКОНООУСТАВННКЪ. Н СОУДН ВСЪХЪ	Н ЕДННЪ БЪ. Н ЗАКОНООУСТАВННКЪ Н СОУДНН ВСЪ(Х)	Н ЕДННЪ БЪ, Н ЗАКОНОВСТАВННКЪ Н СЪД'ІН ЕДННЪ	Н ЕД'ІНЪ БЪ, Н ЗАКОНООУСТАВННКЪ Н СОУД'ІН ЕД'ІНЪ	Н ІЕДННЪ БЪ, Н ЗАКОНОВСТАВННКЪ Н СОУДНА ВСЪМЪ
ВЪСН ТЪУНО ПРНІЕХОМЪ. ВБЛА(Д)АЮШН Н УРЬН'ЦН	В'СН ТЪУНО ПРНІЕХ(М). ВБЛА(Д)АЮШНН. УРЬН'ЦН	ВЪСН ТЪУНО ПРНІАХ(М). МНРСТН Н УР'НЦН	ВЪСН ТЪУНО ПРНІЕХО(М). МНР'СТН Н УРЬН'ЦН	ІАКО В'СН РАВНОПРНІЕХОМЪ МНР'СЦ'ІН, Н УРЬН'ЦН
Н ПР'ВСТАИТЕ. НЕ РАЗОУМ'ЮЩЕ Н УСОУЖ(Д)АЮЩЕ. НА ЗЛО СВОЕН ГЛАВЪ	Н ПР'ВСТАИТЕ НЕРАЗОУМНО УСОУЖ(Д)АЮЩЕ НА ЗЛОБОУ ГЛАВА (Ж) СВОИМЪ	УСТАИТЕ СА НЕ РАЗУМ'ВВАЩЕ, Н УСЪЖ(Д)АЩЕ ЗЛО НА СВОА ГЛАВЫ	УСТАИТЕ СЕ НЕРАЗУМ'ВВАЮЩЕН, Н УСОУЖ(Д)АЮЩЕ ЗЛО НА СВОЕІЕ ГЛАВЫ	ОСТАВТЕ СЕ ПРОУЕІЕ НЕРАЗУМ'ВЦ'ІН, Н УСОУЖ(Д)ЮЩЕН НА ЗЛО СВОЕІЕ ГЛАВЫ
ГДЪ РАЗАНУНОЕ. Н НЕПОВН'НОЕ Н ЎЛОУЧЕНІЕ	ГДЪ РАЗАНУНОЕ. Н НЕПОВН'НОЕ ЎЛОУЧЕНІЕ	ГДЕ РАЗАНУНОЕ. Н НЕВННОВНОЕ. Н ЎЛЖУЕНОЕ	ГДЕ РАЗАНУНОЕ ∴ Н НЕВННОВНОЕ. Н ЎЛОУЧЕНОЕ∴	ГДЕ РАЗАНУНОЕ Н НЕВННОВНОЕ. Н ЎЛОУЧЕН'НОЕ

III. Какво е отношението на разглеждания откъс спрямо р ъ к о п и с н а т а т р а д и ц и я? Публикувах анализи на няколко преводни паренетични произведения, съдържащи се в кръг от ръкописи, който включва и по-горе разглеждания текст: (1) т.нар. *Московски флорилегий* (МФ), състоящ се от 166 кратки наставления, чийто византийски текст е прочуен и издаден от Доротей Гетов, а славянският превод е публикуван съвместно с автора на тези редове¹⁰; (2) сборка от афористични наставления за морално усъвършенстване, подредени според гръцката азбука (АП), озаглавена *Почуенние пользно по алфавнтоу*, поместено в ръкописите непосредствено след *Московския флорилегий* (СРГ 6082), което обхваща 24 наставления в проза, подредени според реда на гръцката азбука, се приписва на Нил Синайски (345 – ок. 430)¹¹; (3) Кратко поучение за благодарността към Бога и за мо-

¹⁰ Наименованието *Florilegium Mosquense* е предложено от Марсел Ришар (Richard 1964: 497; най-ранен гръцки препис от съчинението се съхранява в сборката на РГБ–Москва, ръкопис № 126, от XII в. (Getov 2006; Милтенова, Гетов 2002: 305–307).

¹¹ Драгутин Анастасиевич споменава настоящото паренетично поучение под № 21 в своя дисертационен труд върху гръцките азбучни поучения (Anastasijewić 1905: 59); Гръц-

ПБЗ и ТВВИ. Косвен аргумент може да се търси в тълкуванията на Иполит Римски и Ипатий Ефески за настъпването на Второто пришествие, включени в същия състав (Търкова-Zaimova, Miltenova 2011: 257–273).

Б. МФ, ПБ, ПБЗ, ТВВИ, ПГи ПМ са прередактирани през XIV в. в българско книжовно средище, свързано с традициите на исихазма. Хронологията и локализацията на превода се определят въз основа на комплексно лингво-текстологическо изследване. Наред с тези два превода ПБЗ се разпространява през XIV–XV в. и като самостоятелно съчинение и носи следи на допълнителна редакция. То се съдържа и в Белгр. 26, упоменат по-горе.

При сравнение на група А и Б в последната е налице т.нар. „контролируема традиция на текста“, т.е. българският книжовник от XIV в. е сверявал, „изправял“, а някъде е преосмислял ранния превод, представен в групата на Хил. 382, внасяйки свое разбиране и интерпретация въз основа на гръцкия текст. Съдейки по цялостния състав на Хлуд. 237, както и по разместването, липсата или добавянето на отделни текстове (например липсата на АП), вероятно през XIV в. е бил използван гръцки ръкопис с променен състав спрямо този, послужил като източник за ранния превод. Редовно са проведени лексикални и морфологични замени в Хлуд. 237 спрямо Хил. 382; установяват се и някои синтактични размествания. В една част от изброените текстове разликите са по-забележими (в МФ), в друга – те са по-незначителни (в ПБ и ПБЗ). Забелязва се частично коригиране на библейските цитати в Хлуд. 237 спрямо Хил. 382, тогава когато книжовникът от XIV в. е сметнал, че те са предадени неточно – също както в разгледания по-горе текст.

IV. Как може да се определи гръцкият оригинал, който стои в основата на откъса под заглавие *Какъ по(д)баиеть хр(с)тнѣанноу нстѣн жнтнн нмѣтн. пауе по законуу. жнвѣшнхъ? Както споменах в началото, преписът в РАН 310 е свързан от Йон Раду Мирча със съчинение на Евлогий Александрийски. Причината за тази идентификация е изразът *ѣвлогата десѣота*, следващ заглавието, който е разбран от Мирча буквално, че Евлогий е име на автор. Всъщност изразът е транслитериране с кирилица на гръцкия израз *Εὐλόγου τα δέσποτα* – „благославяй [тези неща], владико“¹². Това обяснява и думата *амінь* след формулата, с която завършва заглавието. Въпреки че не се визира патриарх Евлогий, който заема архиепископския престол в Александрия през VI – началото на VII в. (570–608 или 583–607), инициатор на Александрийския църковен събор (589) и известен като противник на монофизитите, се наложи да бъде проверено дали има следа в неговото творчество, тъй като Йон Раду Мирча е посочил догматическия труд *За св. Троица и Въплъщението* (PG 86, 2: col. 2913, 2937–2964) като извор на славянския превод. Творчеството на Евлогий Александрийски в продължение на десетилетия*

¹² Благодаря много на проф. Кирил Павликянов за консултацията.

се смята за важен елемент от антиеретическите спорове, макар да са запазени само фрагменти от него. О. Барденхойер (Bardenhewer 1896) издава гръцкия текст на *За св. Троица и Въплъщението*, придружен с анализ и превод на съвременен немски. Съмнение в авторството на съчинението изказва С. Епифанович, подкрепено от аргументи за компилативния характер на съществуващите откъси, вплетени в съчиненията на други патристични автори (Епифанович 1917). Неотдавна фрагментите от творчеството на Евлогий Александрийски са подложени на нов анализ от Б. Роозен, в който са обобщени всички данни във византийската и в източната традиция (Roosen 2015). Тези проучвания не дават отговор за произхода на гръцкия оригинал на разглеждания текст – сравнението с гръцките текстове категорично не подкрепя авторството на Евлогий.

Послание към евреите (10:1–18) е обект на немалко хомилии – на Евсевий Александрийски (CPG 3487), Ориген (CPG 1466, CPG 1450), Йоан Дамаскин (CPG 8045), Йоан Златоуст (CPG 4440, както и тълкувания в CPG 4433, CPG 4604, CPG 4619 и др.), Теодорит Кирски (CPG 6209), Амфилохий Иконийски (CPG 3254), Кирил Александрийски (CPG 5240) и др. Но славянският текст няма точен паралел в техните творби. Най-адекватното възприемане на съдържанието на откъса е, че той представлява мозайка от извадки и най-вече от библейски цитати от Новия завет в съкратен вид. В ранния превод е останал изразът $\pi\rho(\sigma)\chi\rho\mu\alpha$ след цитата от Матей (5:20), което вероятно маркира извадка. Перикопите са подбрани според популярната тема за връзката между *Стария* и *Новия завет*, който се явява реализация на спасителната мисия на Иисус Христос. Откъсът неслучайно започва с цитата от *Послание на апостол Павел към евреите* (10:1), който акцентира върху контраста между сянката ($\sigma\kappa\acute{\iota}\alpha$) на закона и истинската реалност ($\epsilon\iota\kappa\acute{o}\nu$) на спасението (Stylianopoulos 1972: 215–218). Тезата на апостола е, че Мойсеевият закон представлява само сянка, а не истинската реалност на спасението. По-нататък Мойсеевият закон е наречен $\tau\acute{\upsilon}\lambda\omicron\varsigma$, ('предвестник') на истинската реалност на спасението в Христос, на бъдещите добри неща ($\mu\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\nu\tau\omicron\nu\alpha\ \alpha\gamma\alpha\theta\acute{o}\nu$). Акцентът в компилацията обаче не е типологическата връзка между двата завета, а съществената разлика между тях, което по-нататък е илюстрирано с разгърнатата антитеза за промененото значение на Божиите заповеди. Предупреждението, че няма да получат спасение – към тези, които не разбират значението на Новия завет, не се подчиняват на закона или се отклоняват от него, са перикопите от Матей (5:20, 23:24, 7:5). Тук се усеща съзвучие с *Беседа против богомилите* на Презвитер Козма. Обкръжението на откъса в ръкописите, флорилегия, в който той е вплетен, го е запазило и препредало в продължение на няколко века, от X до XIV в., в два превода и една редакция – като свидетелство за актуалността на темата и приемствеността в съставите.

Хил. 382

(186) Како по(д)баиетъ хр(с)тнаниноу нстѣн жнтнн нмѣтн. пауе по законуу. жнвшнхъ. Аще оубо стѣнь нмы законѣ боу(д)щнхъ бл҃гынѣ. тѣлесемь боленен. ѿлоууаше ѿ стѣхъ уграж(д)енын. колнцѣмь пауе нна. въ блг(д)тн дѣшею болецоу. по(д)баатъ цр҃кве ѿлоууатн. донелнже съ попеуенннемь нстнннмь. н вебращенннемь на свршеное з(д)равне възвратет' се. а ѣкоже ч(с)тѣншааго жнтнѣ н дѣланнѣ больша. оу на(с) тежеть х(с)ь. слоушан него гл҃юща. аще не боудеть лншьшн правда ваша. пауе н кннгоуни н фарнсен. н пр(о)уаѣ.

н внж(д)ь мн разлнчное н прѣмѣненое. тамо р(ч)е не оубнешн. з(д)ѣ же не разгнѣваешн се на брата свон. тамо не съблѣдншн. з(д)ѣ же не възрншн на похотѣннне н дрѣвалѣ не похоуешн селоу (18в) блнжнѣаго своенго [...] нна же продажъ нмѣннне своен. н даж(д)ь ннцнннмь. да н еше м'ножаншенѣ правдын. н цѣломоу(д)рнѣа нѣхъ. н в'сего бл҃гааго тежемь н есмь каако не оубо ноуж(д)нонѣ цр҃(с)твеннѣ нв(с)нонѣ. н ноуж'ннцнн въсхытетъ е. н многымн скрѣбьмн н трѣу(д)ын. вѣлѣзоутъ нѣцнн въ не. н тѣснн бо н скрѣбьн сн поу(т)ь. веды к' немоу. н мало нхъ ееть ходеушн по ннемоу. н спс҃аюушн се. н тако не скрѣбьн н тѣснн. ѣко за праз(д)но слово. слов(о) нн въз(д)атн. н за вбнлоую ѣдѣ. н пытнне н смѣхъ. ѿ горе смѣюшнм' се. ѣко веспл(д)чюут' се. да весплачуут' се. да слышоутъ без' боазнн жнвоушнн. н ввладѣешн н ѣкы въ властн нмоушн наслаж(д)еннне мнра. безъ вѣды н безъ грѣха. н ур҃нцѣ ѣко еднннн соуце повнн'ны. всоуж(д)ающе н оукарѣающе аще гдѣ что мало. акы ѣлѣкы вндеть ю. съ прѣааго жнтнѣа оуклонннше се. н н(е) во вѣ(д)тѣ ѣкоже м'ноу мнрѣсн. ѿ многоаго безоумнѣа (18г) н прнлѣпеннѣа къ мнроу. ѣко едннѣа вѣра н едннннѣа бѣ. н законооуставннкѣ. н соудн вѣхъ. ур҃н'цеюемь (sic!) н мнрѣскын. тѣм'же комарѣ нсцѣж(д)ающе. н вельблѣу(д)ь пожнрюще. н брѣвна въ вуню носече. н сын соууцьб много пытающе не оуоу(т)ь. каако самн се ѿ того всоуж(д)ають. н в'сего лншають ѿвѣта н пр(о)стынне.

Нбо гѣ къ свонмь оученнкомь р(ч)е. не всего ур҃н'ца р(ч)е. нь в'се еязыкы кр(с)тече н оуеце. хрннтн вса еанко заповѣдахъ вамь. глаоуен н слѣпн н ѿ мнрѣскынхъ. слышнтѣ н прозрнтѣ. ѣко всн тѣ'но прннехомь. вбл(д)аешн н ур҃н'цнн. заповѣды г(д)нне хрннтѣ в'се. н прѣстанете. не разоумѣюще н всоуж(д)ающе. на зло своен главѣ. н на развращеннне слышешнмь. аще бо всн повелѣнннемь. хрннтн заповѣдн. гдѣ разлнч'нонѣ. н неповнн'нонѣ н ѿлоууеннне.

Хлуд. 237

(262б) ѣко по(д)бааетъ хр(с)тнанинѣ нстннн жнтнне нматн. пауе по законѣ жнвшнхъ. Аще ево стѣнь нмы законѣ, вѣ(д)щн(х) бл҃агынѣ. тѣлеснѣ болащѣа ѿлѣуаше ѿ стѣхъ ограж(д)еннн. колнн пауе ннѣ д(о)снтѣ. въ благодѣтн дѣшеа болащн(х), ѿ цр҃кве ѿлѣуатн. дон'деже въ расканнне, нстнннмь покаанннемь н вебращенннемь на свршеное з(д)равне възвратат' са. ѣкоже праведнѣнша жн(т)ѣа дѣланнѣа болшннн въ на(с) встѣазветъ х(с)ь. Слышн его гл҃аща. аще не нзвѣде(т) правда ваша пауе кннжннкѣ н фарнсен не внндѣ(т) въ цр҃(с)тво нв(с)нонѣ.

н зрн разлнчноаго, н прѣмѣннааго. онде бо р(ч)е. не вбнешн. зде же нн разгнѣваешн са на брата своенго. внде, не съблѣдншн. зде же, нн възрншн ѣко еже по(х)тѣтн. онде, не възж(д)елашн села блнжнааго. зде же, продаешн ж(д)е нманнѣа (263а) н раз(д)анннцнмь. да аще болша онѣ(х), оправданнѣа н цѣломоу(д)рнѣа. н всего бл҃агааго дѣла тажемн есмь. како не нвждно цр҃(с)тво нв(с)нонѣ, н нвдѣщнн са въсхытатъ е. н многымн скрѣбьмн н трѣды, вѣнн'дѣ(т) нѣцнн въ не. тѣсннн бо н скрѣбьннн пѣ(т). веды къ нем(с). н мало

н(х) є(с) ходѣщїи(х), н спѣсѣици(х) сѧ, н како не тѣсенъ н скръбе(н), ѣко н за празно слово въздѣати ны є(с) слово. н за вѣіное пнтаіе. н смѣ(х) н пнтне. ѡ горе бо р(у)є насыщени(м), ѣко въззѡуѡ(т). ѡ горе смѣици сѧ, ѣко възплауѡ(т). да слышѣ(т) ѡбо н мнрстїи безъ бодрїи жнѣщени, н ѣкы подѣ властїа нмащени, наслаждѣати сѧ мнра безъ вѣды. н безъ вни. н урнѣца ѣкы єдїны сѣщѣ повннны і оскж(д)ѡще н хѡлаще. аще гдѣ малыи ѣко ѡлѣкы вндѣше н(х), сь ынстаго жн(т)ѡ сьврашѣ(с). не бо вѣдѡ(т) ѣкоже (є)с лѣпо мнрстїи. ѡ многоаго беззѡма н сластолюбна мнрскаго. ѣко єдїна вѣра н єдннъ бѣ, н законѡставннкъ н сѣдїи єдннъ, урнѣце(м) н мнрскы(м). тѣм'же мѣшнцѡ шѣѣж(д)ѡатъ, н вел'бжда пожнраѡт. брѣвна въ вуню носѣше, н сауѣца пытаѣше. нечюаще како се(б), ѡ того бо осѣж(д)ѡатъ. н всего лншаѡт се(б). ѡвѣта. н простына. Нѡ н гѣ къ свонмъ счєннкѡмъ р(у)є. ше(д)ше сунте не всего урнѣца р(у)є. нѣ всѧ ѡзы(к). кр(с)ѡщени счюаще. хрѡнтн всѧ єанко заповѣдахъ ва(м). глѡсн н слѣпїи мнрскы(х), слышнте н прозрнте. ѣко всн тѣю прѡхѡ(м). мнрстн н урнѣцн, заповѣдн гнѡ всѧ. вставнте сѧ не рѡзѡмѣѡаще, н осѣж(д)ѡаще зло на своѡ главы. н на рѡзвращенїе слышѣщїимъ. аще бо всѧ всн длѣжнн єсмы хрѡнїтн заповѣдн. гдѣ рѡзлнчнє. н невнновное. н ѡлѣченое.

Белгр. 26

(324а) О томъ. ѣко подобѣеть хрїстїанннѡу нстнн'нѣи жнтїе нмѣтн паѣе жнвшнхъ въ законѣ.

Аще оубѡ нстѣн'нымъ законъ без'боу(д)щн(х) благыиъ, тѣлеснѣ болїеєне ѡлоуѡше ѡ сѣтѣхъ вгрѡж(д)єннн. колн(324б)щѣмъ паѣе ннѡ въ благо(д)тн. дѣшею болїеєне до(с)нтѣ ѡ цркѣ ѡлоуѡати. донѡѣже въ раскѡннїе нстнн'нымъ покѡннїемъ, н вѡращенїемъ, на сьврѣшенїое з(д)равїе възвратнт' се.

А ѣкоже праведнѣнша жнтїа н дѣяннѡ, болше оу на(с) встезоуїеть хѣсь. слышы єго глѡща. аще не боудеть лншьнѡ правда ваща, паѣе кннгоуїи н фарсен. н ѣже потомъ.

Зрн рѡзлнчнѡго н врѣмен'наго. ѡндѣ бо р(у)є не оубнїєшн. зде же не рѡзгнѣѡѡш(н) се на бра(т) своєго. не сѣлоудншн. зде(ж) не възрншн ѣко же похѡтѣтн. н дрѡвѡе. не вѣждѣлѣшн блнжнѡго сн. ннѡ же прѡдаж(д)ь своїе нмѣнїе н рѡздѡн нщнмъ.

Да аще бо'ша ѡнѣхъ ѡправданнѡ н цѣломоудрїа. н в'сєго благаго дѣла тежеи нєсѡ. како не ноужно лн цр(с)тѡ не(с)ноїе. н ноудѣщен се всхытають єе. н мно(г)мн скр'бьмн н трѡуды, внндѡу(т) нѣцїи въ неє. тѣсьнъ бо іє(с) н скръбьнъ пѣтѣ вѣдын къ немѡу.

Н мало іє(с) ходѣщн(х) по нїемъ, н спѣсѡщнх' се. н како не тѣсьнъ н скр'бьнъ, ѣко н за празнословнїе: слово въз(д)ѡтн ны. н за ѡбн(325а)лнѡюю пнщѡу. н смѣхы н пнтнїе.

О горе бо р(у)є насытнвшнм' се, ѣко въззѡлчють. н горе смѣющнм' се ѣко възплачють. да слышїеть мнр'сцїи, н без'бодрїи жнѡущени. н ѣко подѣ властїю нмоущени наслаждѣати се мнра, безъ вѣды н безъ вни всѡкоїе. н урнѣце ѣко єдннны соуще повнн'ны(х)

ѡсоуж(д)ѡше н хоуѡїеєше. аще гдѣ малы ѣко ѡлѣкы вндѣше єе, сь ынстаго жн(т)ѡ сьврашѣше се. Не бо вѣдїеть ѣкоже іє(с) лѣпо мнр'сцїи ѡ многоаго беззѡчнѡ н сластолюбнѡ мнрскаго. ѣко єдннѡ вѣра. н єдннъ бѣ, н законѡставннкъ, н соуднѡ всѣмъ урнѣцємъ, н мнр'скымъ.

тѣм'же нсѣѣѡѡїеть авѣла. сн же блѡуды пожнрають. н клѡды въ оуню носѣе, н соу'ѣца мно(г) пнтають. не чюаще како себе ѡ то(г) ѡсоуж(д)ѡють. н всего лншають себе ѡвѣта н простынїе.

Нѡ н гѣ, къ свонмъ оуѣенко(м) р(у)є, шѣ(д)ше наоуунте не всѡкого урнѣца р(у)є. нѣ все єзыкы н кр'стѣшен оуѣеє хрѡнтн всѧ єанко заповѣда(х) вамъ. глѡсн, н слѣпїи м(н)рѡслоужѣв'ннцн всн, слышнте н прозрнте. ѣко всн рѡвнопрїєхѡмъ мн(325б)р'сцїи, н урнѣцн заповѣдн в'сє. оставѣте се проѡїе неразоумѣщїи, н ѡсоуж(д)ѡущени на зло своїе главы. н на рѡзвращенїе слышѣщнмъ. аще во в'сє заповѣдн всн длѣжнн ієс'ѡ хрѡнтн. гдѣ рѡзлнчнѡє н невнновное. н ѡлоуѣнїое.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 1978 Б о г д а н о в и ћ, Д. *Каталог ћирилских рукописа манастира Хилендара*. Београд, 1978 [Bogdanović, D. *Katalog ćirilskih rukopisa manastira Hilandara*. Beograd, 1978].
- Васильев 1984–1985 В а с и л ь е в, Љ. *Геометријски иницијал од средине XIII до двадесетих година XIV века и његов палеографски значај у датирању српских пергаментних рукописа*. – Археографски прилози, 6–7 (1984–1985), 131–156.
- Епифанович 1917 Е п и ф а н о в и ч, С. Л. *Псевдо-Евлогий*. – Труды Киевской Духовной Академии, 1917, янв.–февр., с. 132–143; переизд.: Преп. Максим Исповедник и византийское богословие. Москва, 1996, с. 167–176 [Epifanovich, S. L. *Psevdo-Evlogii*. – Trudy Kievskoj Dukhovnoj Akademii, 1917, ianv.–fevr., s. 132–143; pereizd.: Prep. Maksim Ispovednik i vizantijskoe bogoslovie. Moskva, 1996, s. 167–176].
- Иванова 1979 И в а н о в а, Кл. *За Хилендарския препис на първия Симеонов сборник*. – Старобългарска литература, 5 (1979), с. 57–96 [Ivanova, Kl. *Za Hilendarskia prepis na parvia Simeonov sbornik*. – Starobalgarska literatura, 5, (1979), s. 57–96].
- Ильинский 1912 И л ь и н с к и й, Г. А. *Слепченский апостол XII века*. Москва, 1912 [Il'inskiĭ G. A. *Slepchenskiĭ apostol XII veka*. Moskva, 1912].
- Истрин 1896 И с т р и н, В. М. *Отчет командированного за границу приват-доцента Московского университета Василия Истрина за вторую половину 1894 года*. – ЖМНП, 304 (1896), № 4 (апрель), отд. III, с. 48–63 [Istrin, V. M. *Otchet komandirovannogo za granitsu privat-dotsenta Moskovskogo universiteta Vasiliia Istrina za vtoruiu polovinu 1894 goda*. – ZhMNP, 304 (1896), № 4 (aprel'), otd. III, s. 48–63].
- Йовчева, Тасева 1994 Й о в ч е в а, М., Л. Т а с е в а. *Преславска лексика в превода на Псевдо-Методиевото Откровение*. – Palaeobulgarica, 18 (1994), № 3, с. 44–52 [Yovcheva, M., L. Taseva. *Preslavska leksika v prevoda na Psevdo-Metodievoto Otkrovenie*. – Palaeobulgarica, 18 (1994), № 3, s. 44–52].
- Јелесијевић 2011–2012 Ј е л е с и ј е в и ћ, Сн. *У Народној библиотеци Србије целовит препис састава делимично сачуваног у Изборнику из 1076*. – Археографски прилози, 33 (2011–2012), с. 61–78 [Jelesijević Sn. *U Narodnoj biblioteci Srbije celovit prepis sastava delimično sačuvanog u Izborniku iz 1076*. – Arheografski prilozii, 33 (2011–2012), s. 61–78].
- Лавров 1899 Л а в р о в, П. А. *Апокрифические тексты*. – СБОРЯС, 67 (1899), № 3, с. I–XIV [Lavrov, P. A. *Apokrificheskie teksty*. – SORIAS, 67 (1899), № 3, s. I–XIV].

- Лихачев 1899 Л и х а ч е в, Н. П. *Палеографическое значение бумажных водяных знаков*. Ч. 1. Санкт-Петербург, 1899 [Likhachev, N. P. *Paleograficheskoe znachenie bumazhnykh vodiānykh znakov*. Ch. 1. Sankt-Peterburg, 1899].
- Миклас 1977 М и к л а с, Х. *Към въпроса за славянския превод на Филиповата „Диоптра“*. – Старобългарска литература, 2 (1977), с. 169–171 [Miklas, H. *Kam vaprosa za slavyanskia prevod na Filipovata „Dioptra“*. – *Starobalgarska literatura*, 2 (1977), s. 169–171].
- Миклас 1994 М и к л а с, Х. *Къде са отишли парорийските ръкописи?* – В: Търновска книжовна школа. Паметници, поетика, историография. Т. 5. Велико Търново, 1994, с. 29–43 [Miklas, H. *Kade sa otishli paroriyskite rakopisi?* – V: *Tarnovska knizhovna shkola. Pаметnitsi, poetika, istoriografia*. Т. 5. Veliko Tarnovo, 1994, s. 29–43].
- Милтенов 2013 М и л т е н о в, Я. *Златоструй. Старобългарски хомилетичен свод, създаден по инициатива на цар Симеон*. София, 2013 [Miltenov, Ya. *Zlatostruy. Starobalgarski homiletichen svod, sazdaden po initsiativa na tsar Simeon*. Sofia, 2013].
- Милтенова 2006 М и л т е н о в а, А. *Към въпроса за многократните преводи и редакции в състава на монашеските флорилегии*. – В: Многократните преводи в Южнославянското средновековие. Доклади от международната конференция. София, 7–9 юли 2005 г. София, 2006, с. 309–312 [Miltenova, A. *Kam vaprosa za mnogokratnite prevodi i redaktsii v sastava na monasheskite florilegii*. – V: *Mnogokratnite prevodi v Yuzhnoslavyanskoto srednovekovie. Dokladi ot mezhdunarodnata konferentsia*. Sofia, 7–9 yuli 2005 g. Sofia, 2006, s. 309–312].
- Милтенова 2008 М и л т е н о в а, А. *Раннехристиянско „Поучение о десети Божьих заповедях“ и его славянские переводы*. – В: Труды Отдела древнерусской литературы (К 70-летию доктора филологических наук, профессора Гелиана Михайловича Прохорова), 58 (2008), с. 458–493 [Miltenova, A. *Rannekhristianskoe „Pouchenie o desiati Bozh'ikh zapovediakh“ i ego slavianskie perevody*. – V: *Trudy Otdela drevnerusskoj literatury (K 70-letiiu doktora filologicheskikh nauk, professora Geliana Mikhaïlovicha Prokhorova)*, 58 (2008), s. 458–493].
- Милтенова 2009 М и л т е н о в а, А. *Неизвестно паренетично съчинение под формата на азбучен акростих (предварително проучване)*. – В: Средновековието в огледалото на един филолог. Сборник в чест на Светлина Николова (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 18). София, 2009, с. 352–367 [Miltenova, A. *Neizvestno parenetichno sachenie pod*

- formata na azbuchen akrostih (predvaritelno prouchvane). – V: Srednovekovieto v ogledaloto na edin filolog. Sbornik v chest na Svetlina Nikolova (= Kirilo-Metodievski studii. Kn. 18). Sofia, 2009, s. 352–367].
- Милтенова 2012 Милтенова, А. *Оптика на извадките: „За благодарността към Бога“ от Василий Велики в старобългарската литература.* – В: Литературознанието като възможност за избор. Сборник в чест на Рая Кунчева. Пловдив, 2012, с. 683–696 [Miltanova, A. Optika na izvadkite: „За blagodarността kam Boga“ ot Vasiliy Veliki v starobalgarskata literatura. – V: Literaturoznaniето като vazmozhnost za izbor. Sbornik v chest na Raya Kuncheva. Plovdiv, 2012, s. 683–696].
- Милтенова 2013 Милтенова, А. *Тълкуванията на Василий Велики към Книга на пророк Исаия в средновековната славянска книжнина: нови данни.* – Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, 98 (17), 2013, с. 275–291 [Miltanova, A. Talkuvaniyata na Vasiliy Veliki kam Kniga na prorok Isaia v srednovekovnata slavyanska knizhnina: novi dannii. – Godishnik na Sofiyskia universitet „Sv. Kliment Ohridski“, Tsentar za slavyano-vizantiyski prouchvania „Ivan Duychev“, 98 (17), 2013, s. 275–291].
- Милтенова 2015 Милтенова, А. *Послание на анахорет Марк до Никола (CPG 6094) в старобългарски превод.* – Старобългарска литература, 52 (2015), с. 61–83 [Miltanova, A. Poslanie na anahoret Mark do Nikola (CPG 6094) v starobalgarski prevod. – Starobalgarska literatura, 52 (2015), s. 61–83].
- Милтенова, Гетов 2002 Милтенова, А., Д. Гетов. *Византийският паметник „FLORILEGIUM MOSQUENSE“ и неговите славянски преводи.* – В: Международна конференция „Византийското културно наследство и Балканите“, септември, 6–8, 2001, Пловдив. Пловдив, 2002, с. 305–320 [Miltanova, A., D. Getov. Vizantiyskiyat pametnik „FLORILEGIUM MOSQUENSE“ i negovite slavyanski prevodi. – V: Mezhdunarodna konferentsia „Vizantiyskoto kulturno nasledstvo i Balkanite“, septemvri, 6–8, 2001, Plovdiv. Plovdiv, 2002, s. 305–320].
- Михаила 1977 М и х а и л а, Г. *Две копии Симеонова сборника в библиотеке Румынской академии* [Mikhaila G. Dve kopii Simeonova sbornika v biblioteke Rumynskoi akademii]. – In: Nahtigalov zbornik. Ljubljana, 1977, p. 255–280.
- Михаила 1987 М и х а и л а, Г. *Списки Сборника царя Симеона в библиотеке Румынской академии* [Mikhaila G. Spiski Sbornika

- tsaria Simeona v biblioteke Rumynskoi akademii]. – Palaeobulgarica, 11 (1987), № 3, с. 3–20.
- Николова 1980 Н и к о л о в а, Св. *Патеричните разкази в българската средновековна литература*. София, 1980 [Nikolova, Sv. Paterichnite razkazi v balgarskata srednovekovna literatura. Sofia, 1980].
- Николова, Йовчева, Попова, Тасева 1999 Н и к о л о в а, Св., М. Й о в ч е в а, Т. П о п о в а, Л. Т а с е в а. *Българското средновековно културно наследство в сбирката на Алексей Хлудов в Държавния исторически музей в Москва*. София, 1999 [Nikolova, Sv., M. Yovcheva, T. Popova, L. Taseva. Balgarskoto srednovekovno kulturno nasledstvo v sbirkata na Aleksey Hludov v Darzhavnia istoricheski muzey v Moskva. Sofia, 1999].
- Попов 1872 П о п о в, А. Н. *Описание рукописей и каталог книг Церковной печати библиотеки А. И. Хлудова*. Москва, 1872 [Popov, A. N. Opisaniye rukopisei i katalog knig Tserkovnoi pechati biblioteki A. I. Khludova. Moskva, 1872].
- Радченко 1898 Р а д ч е н к о, К. Ф. *Отчет магистранта К. Ф. Радченко о занятиях рукописями в библиотеках и других ученых учреждениях Москвы и С.-Петербурга в течение сентября и октября 1896 г.* – Университетские известия, 38 (1898), № 4, с. 67–68 [Radchenko, K. F. Otchet magistranta K. F. Radchenko o zaniatiiakh rukopisiami v bibliotekakh i drugikh uchenykh ucherezhdeniiakh Moskvu i S.-Peterburga v techenie sentiabria i oktiabria 1896 g. – Universitetskie izvestiia, 38 (1898), № 4, s. 67–68].
- Симеонов сборник *Симеонов сборник (по Светославовия prepis ot 1073 г.)*. Т. 1. *Изследвания и текст*. София, 1991. Т. 2. *Речник-индекс*. София, 1993 [Simeonov sbornik (po Svetoslavovia prepis ot 1073 g.). Т. 1. Izsledvania i tekst. Sofia, 1991. Т. 2. Rechnik-indeks. Sofia, 1993].
- Сирку 1898 С ы р к у, П. А. *К истории исправления книг в Болгарии в XIV веке*. Т. 1. Вып. 1. *Время и жизнь патриарха Евфимия Терновского*. Санкт-Петербург, 1898 [Syрку, P. A. K istorii ispravleniia knig v Bolgarii v XIV veke. Т. 1. Vyp. 1. Vremia i zhizn' patriarkha Evfimiia Ternovskogo. Sankt-Peterburg, 1898].
- Спасова 2008 С п а с о в а, М. *Къде са отишли... или откъде са дошли парорийските ръкописи?* – В: Киприанови четения. 600 години от успението на св. Киприан, митрополит Московски. Велико Търново, 2008, с. 399–406 [Spasova, M. Kade sa otishli... ili otkade sa doshli paroriyskite rakopisi? – V: Kiprianovi chetenia. 600 godini ot uspenieto na sv. Kiprian, mitropolit Moskovski. Veliko Tarnovo, 2008, s. 399–406].

- Спасова 2009 С п а с о в а, М. *Приписка с името на книжовника Дионисий в български ръкопис от 1355/1365 г.* – В: „България, земя на блажени...“. In memoriam Professoris Iordani Andreevi. Международна конференция в памет на проф. дин Йордан Андреев. Велико Търново, 2009, с. 423–433 [Spasova, M. Pripiska s imeto na knizhovnika Dionisiy v balgarski rakopis ot 1355/1365 g. – V: „Bulgaria, zemya na blazheni...“. In memoriam Professoris Iordani Andreevi. Mezhdunarodna konferentsia v pamet na prof. din Yordan Andreev. Veliko Tarnovo, 2009, s. 423–433].
- Сперански 1932 С п е р а н с к и й, М. Н. *Неизвестный византийский флорелегий в старом славянском переводе.* – Труды славяноведения АН СССР, 1 (1932), с. 105–116 [Speranskiĭ, M. N. Neizvestnyĭ vizantiĭskii florilegii v starom slavianskom perevode. – Trudy slavianovedeniia AN SSSR, 1 (1932), s. 105–116].
- Срезневский 1893–1903 С р е з н е в с к и й, И. И. *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам.* 1–3. Санкт-Петербург, 1893–1903 [Sreznevskii, I. I. Materialy dlia slovaria drevnerusskogo iazyka po pis'mennym pamiatnikam. 1–3. Sankt-Peterburg, 1893–1903].
- Срезневский 1876 С р е з н е в с к и й, И. И. *Пандекты Никона Черногорца.* – В: Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках (= СБОРЯС, 2. 4). Санкт-Петербург, 1876, с. 217–296 [Sreznevskii, I. I. Pandekty Nikona Chernogortsia. – V: Svedeniia i zametki o maloizvestnykh i neizvestnykh pamiatnikakh (= SbORIAS, 2. 4). Sankt-Peterburg, 1876, s. 217–296].
- Турилов, Мошкова 1999 Т у р и л о в, А. А., Л. В. М о ш к о в а. *Славянские рукописи афонских обителей.* Под ред. А.-Э. Тахиаоса. Фессалоники, 1999 [Turilov, A. A., L. V. Moshkova. Slavianskie rukopisi afonskikh obitelei. Pod red. A.-E. Takhiaosa. Fessaloniki, 1999].
- Яцимирский 1921 Я ц и м и р с к и й, А. И. *Описание южнославянских и русских рукописей заграничных библиотек.* Т. 1 (= СБОРЯС, 98, № 2). Петроград, 1921 [Y a t s i m i r s k i ĭ, A. I. Opisanie iuzhnoslavianskikh i russkikh rukopisei zagranichnyh bibliotek. T. 1 (= Sbornik ORYAS, 98, № 2). Petrograd, 1921].
- Штавланин-Ђорђевић, Гроздановић-Пајић, Цернић 1986 Ш т а в л а н и н - Ђ о р ђ е в и ћ, Л., М. Г р о з д а н о в и ћ - П а ј и ћ, Л. Ц е р н и ћ. *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије.* Београд, 1986 [Štavljanin-Đorđević, Lj., M. Grozdanović-Pajić, L. Cernić. Opis ćirilskih rukopisa Narodne biblioteke Srbije. Beograd, 1986].

- Anastasijewić 1905 *Anastasijewić, D. N. Die paränetischen Alphabete in der griechischen Literatur.* Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der hohen philosophischen Fakultät der Kgl. Bayer. Ludwigs-Maximilians-Universität München. München, 1905.
- Bardenhewer 1896 *Bardenhewer, O. Ungedruckte Excerpte aus einer Schrift des Patriarchen Eulogius von Alexandrien (580–607) über Trinität und Incarnation.* – Theologische Quartalschrift, 78 (1896), № 3, p. 353–401.
- Besters-Dilger 2014 *Besters-Dilger, J. Die Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Uspenskij spisok: Der Kommentierte Apostolos.* München–Berlin–Washington D.C., 2014.
- Birkfellner 1975 *Birkfellner, G. Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich.* Wien, 1975.
- BHG *Bibliotheca hagiographica graeca*, 3rd ed., 3 vols. Ed. François Halkin (= Subsidia Hagiographica 8a). Bruxelles, 1957 (reprinted 1986).
- CPG *Clavis patrum graecorum: qua optima quaeque scriptorum patrum graecorum recensiones a primaevis saeculis usque ad octavum commode recluduntur.* Ed. Maurice Geerard. Turnhout, 1974–2003.
- Funk 1970 *Funk, F. X. Die apostolischen Konstitutionen. Eine literar-historische Untersuchung.* Frankfurt am Main, 1970 (Rottenburg, 1891).
- Getov 2006 *Getov, D. Florilegium Mosquense: an Edition.* – Revue d'histoire des textes, n.s. 1 (2006), p. 1–36.
- Guillaumont, Guillaumont 1971 *Guillaumont, A., C. Guillaumont. Évagre le Pontique, Traité pratique ou Le moine.* T. 1 (= Sources chrétiennes, 170). Paris, 1971.
- Hunger, Kresten 1984 *Hunger, H., O. Kresten. Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek.* T. 3/2. Cod. Theol. 101–200. Wien, 1984.
- Jagić 1883 *Jagić, V. Quattuor Evangeliorum versionis palaeoslovenicae Codex Marianus Glagoliticus.* Berlin–Sanktpeterburg, 1883. Reprint Graz, 1960.
- Krumbacher 1897 *Krumbacher, K. Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527–1453).* München, 1897.
- Kuzidova 2003 *Kuzidova, I. A Glance at Medieval South Slavonic Anthologies of Wise Sentences (Genre Peculiarities, Terminology and Text Heading).* – Scripta & e-Scripta, 1 (2003), p. 175–185.
- Lamberz 2006 *Lamberz, E. Katalog der griechischen Handschriften des Athosklosters Vatopedi.* Band 1. Codices 1–102. Thessalonike, 2006.

- Matejic 1976 M a t e j i c, M. *Hilandar Slavic codices: A checklist of the Slavic manuscripts from the Hilandar Monastery (Mount Athos, Greece)*. Columbus, Ohio, 1976.
- Matejic, Thomas 1992 M a t e j i c, P., H. T h o m a s. *Catalog. Manuscripts on Microform of the Hilandar Research Library (The Ohio State University)*. 1. Columbus, Ohio, 1992.
- Metzger 1985–1987 M e t z g e r, M. *Les Constitutions Apostoliques*. 1–3. Paris, 1985–1987.
- Miltenova 2011 M i l t e n o v a, A. *Towards the Slavic Translations of Capita Paraenetica Ascribed to either Nilus of Ankyra or to Hesychius of Jerusalem*. – In: Σπαραγματα Βυζαντινο-σλαβικής κληρονομίας (Χαριστήριος Τόμος στον Καθηγητή Ιωάννη Χρ. Ταρνανίδη). Θεσσαλονίκη 2011, σ. 125–154 [Sparagmata Byzantinoslabikēs klēronomias (Charistērios Tomos ston Kathēgētē Iōannē Chr. Tarnanidē). Thessalonikē 2011, s. 125–154].
- Miltenova 2017 M i l t e n o v a, A. *Translations of Monastic Florilegia in Medieval Bulgarian Literature (10th–14th c.)*. – In: *Medieval Bulgarian Art and Letters in a Byzantine Context*. American Research Center in Sofia. Sofia, 2017, p. 437–465.
- Mircea 2005 M i r c e a, I. R. *Répertoire des manuscrits Slaves en Roumanie auteurs Byzantins et Slaves*. Rév. du texte slave P. Bojčeva. Rév. du texte français Sv. Todorova. Sofia, 2005.
- Panaitescu 1959 P a n a i t e s c u, P. P. *Manuscrislele Slave din Biblioteca Academiei RPR*. 1. București, 1959.
- Panaitescu 2003 P a n a i t e s c u, P. P. *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*. 2. București, 2003.
- Papoulidis 1981 Π α ρ ο υ λ ι δ ι δ η s, K. K. Συνοπτική ἀναγραφή ἑλληνικῶν χειρογράφων καὶ ἐγγράφων τῆς Βιβλιοθήκης Lenin τῆς Μόσχας. – Θεολογία, 52 (1981), σ. 481–499 [Synoptikē anagrapḗ ellēnikōn cheirographōn kai engraphōn tēs Bibliothēkēs Lenin tēs Moschas. – Theologia, 52 (1981), s. 481–499].
- PG M i g n e, J. P. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*. 161 vols. Paris, 1857–1866.
- Pollmann 2001 P o l l m a n n, K. *Hypocrisy and the History of Salvation: Medieval Interpretations of Matthew 23*. – Wiener Studien, 114 (2001), p. 469–482.
- Richard 1964 R i c h a r d, M. *Florilèges spirituels. III. Florilèges grecs*. – In: *Dictionnaire de spiritualité*. T. 5. Paris, 1964 (repris: *Opera Minora*, 1 (1976), № 1), col. 475–512.
- Roosen 2015 R o o s e n, B. *Eulogii Alexandrini quae supersunt. Old and new fragments from Eulogius of Alexandria's oeuvre (CPG 6971–6979)*. – *Medioevo Greco*. Rivista di Storia e Filologia Bizantina, 15 (2015), p. 201–240.

- Sava Chilandarec 1896 S a v a C h i l a n d a r e c. *Rukopisy a starotisky Chilandarské*. Popisuje Sava Chilandarec. Úvod upravil a ukazatelem opatžil Fr. Partnek. – Věstník královské české společnosti nauk, 6 (1896), p. 20–21, № 24.
- Sinkewicz 2003 S i n k e w i c z, R. E. *Evagrius of Pontus: The Greek Ascetic Corpus*. Oxford, 2003 (Oxford Early Christian Studies).
- Stylianopoulos 1972 S t y l i a n o p o u l o s, Th. G. *Shadow and Reality: Reflections on Hebrews 10:1–18*. – Greek Orthodox Theological Review, 17 (1972), p. 215–230.
- Tăpkova-Zaimova, Miltenova 2011 Т ѝ п к о в а - З а и м о в а, V., A. M i l t e n o v a. *Historical and Apocalyptic literature in Byzantium and Medieval Bulgaria*. Sofia, 2011.
- Thomson 1985 T h o m s o n, F. *The Slavonic Translations of Pseudo-Methodius of Olimpu Apocalypsis*. – In: Търновска книжовна школа, 4. Културното развитие на българската държава – краят на XII–XIV в. София, 1985, с. 143–173 [Tarnovska knizhovna shkola, 4. Kulturnoto razvitiie na balgarskata darzhava – krayat na XII–XIV v. Sofia, 1985, s. 143–173].
- Thomson 1993 T h o m s o n, F. J. *The Symeon Florilegium – Problems of Its Origin, Content, Textology and Edition, Together with an English Translation of the Eulogy of Tzar Symeon*. – Palaeobulgarica, 17 (1993), № 1, p. 37–53.
- Vrooland, Veder 2006 V r o o l a n d, J., W. V e d e r. *О рукописной традиции Симеонова сборника*. – Палата кьннигописнага [О рукописной traditsii Simeonova sbornika. – Polata knigopisnaya], 35 (2006), p. 68–80.

A COMPILATION WITH THE NAME OF PSEUDO-EULOGIUS OF ALEXANDRIA
IN OLD BULGARIAN TRANSLATION

(Summary)

The translation of a mosaic of New Testament pericopes is analysed, which is a guide to the basics of the Christian life. Pericopes have been selected for the popular theme of the Old and New Testament relationships. The emphasis in the compilation, however, is not on the typological connection between the two Testaments, but on the essential difference between them, which is illustrated by the detailed antithesis of the changed meaning of God's commandments. The earliest Old Church Slavonic translation dates from the 10th century and is preserved in a miscellany from the Hilandar monastery No. 382 from the 13th–14th century. An identical copy in the MS No. 310, Moldavian provenance, 16th c. (Library of the Rumanian Academy, Bucharest) allows us to reconstruct the archetype. In the 14th century, a new version of the same text was created in Bulgaria, as attested

in MSS Hlud. No. 237, c. 1340–1350 (State Historical Museum, Moscow) and No. 42, 14th c. (Austrian National Library, Vienna), which was the result of a new collation of the Old Bulgarian translation with the Greek text. A copy genetically related to this group is preserved in the MS 26, Serbian provenance, third quarter of 14th c. (Serbian National Library, Belgrade). The selective translation, adapted from the Greek original, well illustrates the compilation work of the writers and the continuity between the Old Bulgarian, Middle Bulgarian and Serbian traditions.

Keywords: Compilation; Pericopes; Old Church Slavonic; Middle Bulgarian; Serbian.

*Anissava Miltenova,
Institute for Literature –
Bulgarian Academy of Sciences*